

Reč Ľudovíta Štúra na uhorskom sneme 21. decembra 1847

Ľudovít Štúr je jednou z najvýznamnejších osobností slovenských dejín, vedúca osobnosť ľ slovenského národného života v prvej polovici 19. storočia, kodifikátor slovenského spisovného jazyka založeného na stredoslovenských nárečiach (1843), jeden z vedúcich účastníkov Slovenského povstania v rokoch 1848 – 1849. V roku 1847 vstúpil na pôdu Uhorského snemu, ktorý sa konal v Bratislave ako poslanec za slobodné kráľovské mesto Zvolen, aby konkrétnejšie a dôslednejšie obhajoval svoje národné a sociálne postoje. Jeho známym politickým protivníkom bol liberál Lajos Kossuth, s ktorým mal v niektorých sociálnych otázkach zhodné názory, ale v chápaní princípu národnej slobody sa výrazne rozchádzali. Snemové obdobie prerušili revolučné dni roku 1848.

Reč Ľudovíta Štúra na uhorskom sneme 21. decembra 1847

Ak jesto v krajine našej vec dôležitá, a jej šťastlivé rozhodnutie medzi najvrúcnejšie a najspravodlivešie túžby prislúcha, to je iste podľa môjho náhľadu do porady vzatý predmet urbárskeho odkúpenia; ak jesto, povedám, vec, ktorá u nás najväčšej pozornosti zákonodarcov zasluhuje, to je istotne vykúpenie úbohého ľudu poplatného. Každému je známe, v akom stave sa nachádza v krajine našej úbohý ľud poplatný, jeden každý zná a vidí, že je potlačený; samo cudzozemie až priveľmi dobre pozná vlast našu po ňom ako miseram contribuentem plebem. Behom sto a sto rokov sa v krajine našej moc iného urobilo a vykonalo, len stav úbohého potlačeného ľudu sa skoro nič alebo veľmi máličko poľahčil. Nedávno, keď som bol tu v zhromaždení chudobného ľudu vec podotkol, zasl. vysl. Peštianskej stolice v jeho potlačení osud videl, spomenúc, že je to beh sveta, keď sa ten, čo v obci nižšie stojí, potlačí a ťarchu dane niešť musí, naproti tomu ten, čo sa v občianskom živote povznesie, práva dostane a v zácti stojí; ja ale v tomto vonkoncom žiaden osud nevidím a chráň Boh, aby v tom aj dáky osud ležal. Takýmto činom by sa stav potlačených v ľudskej spoločnosti ani polepšiť nedal. Vec ale celkom inakšie sa má. Osud (fatum) je nevyhnutná potreba prirodzená, tejto ale v štátoch a histórii nieto, ani byť nemôže, lebo tu na čele dejov stojí vôľa ľudská a sama história nič je nie iné, ako rozvíjanie a uskutočnenie tejto vôle. Bola síce vôľa, kedy v histórii osud, a to v štáte rímskom, keď rímskou zbrojou premožené národy pred Kapitoliom kľáčiac celkom pod sebevoľu a samopanstvo rímske sa dostali, bo títo len z tej námery premáhali národy, aby pred svetom svoju mužskosť a silu preukázali a premožené národy tak, ako sa im zachcelo a páčilo, k svojmu osohu spotrebovali bez toho, žeby sa o duchovný alebo materiálny dobrobyt týchto národov boli postarali. Medzitým tento stav hrozný, ktorý v rímskom svete nachádzame, kde podľa jedného chýru jeho spisovateľa srdce sveta sa puklo, mohol sa tam udržať len pred vystúpením a uznaním kresťanstva, ktoré ako každému človeku tak aj každému národu slobodu duchovnú dalo a prisľúbilo a ktoré v pomeroch človečenstva celkom novú epochu začalo. Bolo, pravda, aj potom a trvá až podnes potlačenie národov, ale toto nie je viac v tamto veku na poriadku, ako to vo svete rímskom bolo. Tak teda je zo štátov a histórie osud celkom vyhnaný a priblížili sa naposledy časy, v ktorých následky slobody aj utlačený ľud pocíti a cez dlhé stolia poľahčenie stavu svojho túžobne očakávajú, vo vydobytych človečenstva dobrodeniach účasť brať bude. O tomto sa, pravda, predtým sotva svetu snívalo a hľa, teraz sa uskutočňuje a uskutoční, ako moc vecí, ktoré sa len snom a pium desiderium nazývajú. Ale nechže sa vyslovím o stave chudobného ľudu nášho a o potrebe poľahčenia a polepšenia jeho lósu. To požadujú čím najsúrnejšie záujmy a budúcnosť našej vlasti, to požaduje prisluhovanie spravodlivosti a svätá vec človečenstva. Všetko toto hlasite k nám volá, aby sa už raz a naposledok chudobného ľudu lós polepšil.

Žiadame v krajine našej slobodu rozširovať a dobre máme, lebo bez tejto postati v zlom stave sa krajina nachádza a nemá opravdivej bezpečnosti. Ale požadovaním slobody celkom na prieky sú roboty urbárske.

Ale pozrime tohoto smutného stavu mravné následky: či taký človek, ktorý k druhých osohu robotujúc miesto odmeny sa od každého ešte opovrhne a odstrkuje, či, povedám, taký človek vlasť má? Nie a čo zase z toho nasleduje? Či takýto človek sa nestane podlým prostriedkom proti v krajine sa rozvíjajúcej slobode? Či sa on prituluje ku vlasti a či sa môže k nej s láskou mať? Čo nemá, čo nezná, k tomu sa nemôže mať, to nemôže rád vidieť. Takýto človek len rodisko má, ale vlasť nie, taký naozaj nemôže tie sladké slová zavolať: O pater, o patria, o Priami domus! Pravda, tomu je ľahko o láske k vlasti rozprávať, ktorému k užívaniu všetko v krajine pristrojené, ktorý na priestranných majetkoch svoje oči pasie, ktorému k výsluže celé množstvá sú prichystané, ktorý nič nedávkuje, len zbiera, ktorý nič neznáša, len užíva, ten naozaj môže vlasť svoju rád mať, lebo v tejto láske len sám seba rád vidí. Ale inakšie sa má vec u toho, ktorý len málo má, a i z toho tolko musí preč dať, že s ostatkom sotva biedne sa vyživiť môže.

My chceme ďalej vzdelanosť v krajine rozširovať a celkom po práve a pravde to žiadame, ale v takýchto okolnostiach, najmä medzi chudobným ľudom ju rozširovať sa nám sotva pošťastí. Darmo sa tu pre vychovávanie ľudu národy chystajú, kým tieto vzťahy, o ktorých hovorím, sú v úžitku, bo i sám ľud v nich vzdelanosť pre seba potrebnú neдрží, a kto by medzi nami neuznal, že by ona pre zanedbaný a v poverách zamotaný ľud náš potrebná nebola? Medzitým čo by ľud aj uznal potrebu tohoto, ani času ani spôsobu nemá vo vyučovaní školskom účasť brať. Bo ako dieťa sedliaka natolko vyrastie, že samo chodiť môže, hneď ho rodičia jeho k prácam privrú, lebo pri tolkom množstve najmä ubárskeho robôť sa im i táto slabá pomoc dobre zide. Aby som druhé, z takéhoto zachádzania vytekajúce mravné následky zamlčal, len to pripomínam, že takéto dieťa bez všetkého vzdelania ostáva a tak sa stáva človekom dorastlým, ale bez všetkého povedomia, bez všetkého citu ľudského. Vysmieľajú sa zato mnohí z chudobného ľudu, že je sprostý a hlúpy, urážajú sa nad jeho nízkym duchom, ale mu nespomáhajú, nevidia, že príčinou zanedbania jeho nič je nie inšie, ako ťažké okolnosti jeho. V hornom Uhorsku, kde je zem omoc neúrodnejšia ako na dolnej zemi a kde je aristokracie v pomere omoc viac ako tuto, a preto aj jej vtok na ľud omoc ťažší, tá mienka panuje o ľude obecnom, ktorá aj do porekadla prešla, že je sedliak oplán. Ale tí múdri ľudia, čo toto istia a rozširujú, nepomyslia, že veru človek, ktorý pod ťarchami stoná, ktorý často nemá čo jesť, ktorý vidí, ako jeho deti od hladu umierajú, a násilie znášať musí, každý možný spôsob užije, ako by si spomôcť a od násilia sa oslobodiť mohol. Tak často na druhých zvažujeme viny, kde by sme len do seba vstúpiť a pravdu si vyznať mali.

Chceme ďalej rozvitok priemyslu, a veru aj toho máme potrebu, ale aj tohoto rozvitok v takýchto okolnostiach je takmer nemožný. Zeme chudobného ľudu nie sú jeho, ako aj zemskí páni nemôžu svoje majetky pohnuté za svoje slobodné považovať a tak na nich priemysel skvitnúť nemôže. Chýrečný Young hovorí: „Dajte dakomu slobodnú zeme, aby nimi úplne vládol, a on vám raje z nich utvorí, ale nech nimi celkom nevládne, teda

onedlho trním a krovinou zarastú.“ Toto aj z ohľadu vlasti našej je celkom isté a pravdivé. Po celej krajine je známe, ako je u nás zanedbané poľné hospodárstvo, ako aj iný priemysel napriek mnohým namáhaniam skvitnúť a rozvíť sa nemôže. Toto je hlavná príčina našej chudoby, ale najmä chudoby obecného ľudu. Nemá ľud tento ani vôle ani chuti lepšie viesť svoje gazdovstvo a obrábať tie zeme, ktorých úžitku len jedna čiastočka je jeho, ale ani známosti nemá, aby ho dokonalejšie viesť mohol. Nechcem ja rozprávať o mnohých následkoch, odtiaľto vytekajúcich, ale jedno nemôžem zamlčať, a to je hrozné panovanie hladu, ktoré v našej krajine tohoto roku hrozne zúrilo. Videli sme tie vybledlé, opadlé tváre, vieme, že tisíce nahladomru do hrobu sa podostávali, a toto nás dostatočne presvedčiť môže, aby sme zanechali doterajší spôsob, ak nielen dobrobyt krajiny napospol, ale dobrobyt každého jednotlivca napomôcť žiadame.

Medzitým, že som práve tieto hrozné okolnosti pripomenul, spomínam aj to, že zo strany našich právomocností málo rozhodných príprav sa urobilo k odstráneniu tejto hladomry. Keby sa boli aspoň tie sypárne založili, ktoré vláda porúčala, ale, ako je známo, málo sa do života uviedlo, hoc aj drahým časom pred vypuknutím tejto hladomry vec táto v stoliciach do rokovania prišla. Mohol by síce dakto navrhnúť, že príčinu a rozmnoženie sa tohoto netreba v pomeroch urbárskych hľadať, na čo ale odpovedám, prečo práve táto hladomra len v tých krajinách najhroznejšie zúrila, kde tieto alebo tomuto podobné pomery sú v živote? Prečo sa len u nás, v Galícii a nešťastnom Írsku tak náramne rozmohla? Veď vlni skoro v celej Európe bol rok neúrodný a drahota panovala.

Istotne budúcnosť našej vlasti závisí aj od odstránenia urbárskych pomerov. V krajine, kde feudálneho poddanstva nieto, panuje pokoj a bezpečnosť; naproti tomu šťastie jej kroz potlačených často hrozne býva rušené, ako sme to sami už neraz skúsiť museli. V čerstvej pamäti sú nám smutné búrenia za čias cholery a len abych jeden príklad zo susednej krajiny pripomenul, vieme, aké hrozné nešťastie ju vlni potkalo. Ako nedávno v napomáhaní blaha krajiny veľmi zaslúž. vysl. mošonšký naozaj pravdive poznamenal, myslím, že najlepší liek proti vzbúreniam je sloboda; nechže sa teda ona vo väčšej miere aj nášmu biednemu ľudu dá, aby tak každá príležitosť k smutný výstupkom navyky od našej vlasti odstránená bola. Tá krajina, kde sloboda a rovnoprávnosť panuje, aj pred cudzími nápadmi bezpečnejšia, lebo sa silou zostriedenou brániť a zastávať môže. Majme teda dôveru nielen v nás, ale v sile celistvej krajiny našej, bo sloboda je sama pre seba zbroyou nepremoženou.

Hovoril som o záujmoch krajiny našej, ktorých napomoženie z veľkej čiastky vo vyslobodení úbohého ľudu nášho leží; ale aj prisluhovanie spravodlivosti, o ktoré sa telo zákonodarné hlavne starať má, požaduje, aby sa už raz otázka vykúpenia ľudu rozhodla. Spravodlivosť požaduje, aby sa k povinnostiam aj práva pripojili, lebo inakšie žiadna obec na pevných základoch stáť nemôže, u nás ale ľud dosiaľ len mnoho povinností a robotovania vykonával, ale žiadnych práv nemal.

Smutná, ale istá vec je to, že trvanie pomerov spomenutých, ľud náš porovnávajúc so zemianstvom, do zlého položenía priviedlo. Preto cítiac to, ľud náš horko sa túžil a žaloval každému, o ktorom vedel, že ho poľutuje, ba od žiaľu a smútku v jeho piesňach sa

vrchy a doliny ozývali. Pravdaže, keď k tomu dodáme, ako dakde aj zemské panstvo alebo nesvedomití úradníci moc svoju nadužívali, čím na ľud vždy ťažšie tieto vzťahy zaliehali, uznáme, že ľud poplatný žiaľ a bolesť musela zaujať, a že len s ich zrušením môžeme lásku a vzájomnú dôveru medzi všetkými obyvateľmi uhorskými vzbudiť a upevniť. Budmeže spravodliví! My ponosy zbierame a na sneme krajinskom prednášame, ale keby sme ľudu ponosy pozbierali, aké množstvo by sa ich našlo!

Povedal som hore vyššie, že zásluhy ľudu o dobro a zdržovanie krajiny nie sú posiaľ uznané od krajiny, nuž a akože ich uznali daktoré panstvá? Hrozné pálenice nastávali a krčmy rozmnožili tak, že kde v jednej dedine 10 spolumajiteľov (komposesorov) bolo, desať krčiem sa vystavalo, do ktorých sa háved' zberby židovskej dostala, ktorá bez všetkého svedomia ľud lúpi a zodiera, aby veľké árendy zaplatiť mohla, takže najmä v hornej čiastke vlasti našej, kde je zem neúrodná a moc židov i komposesorov, v moc obciach ľud celkom na mizinu vyšiel. Pustnú všade obce, židia opanúvajú sudcovskou exekúciou sedenia úbohého ľudu, ktorý sa z domu vystahovať, od rodiny svojej a známych odobrať a do šíreho sveta sa pustiť musí, aby tam zomrel a zakapal. Nechcem tuná pripomínať tohoto mrcha gazdovstva druhé následky, bo myslím, že bude k tomu inde príležitosti, slova nepoviem o stadiaľto vytekajúcej demoralizácii a skazení ľudu, ale nemôžem sa zdržať, aby s bolesťou nepreriekol, že toto plané gazdovstvo, toto hrozné páleníčiarstvo hlavnou príčinou bolo tej hladomry, ktorá po horných vidiekoch Uhorska panovala.

Naostatok aj svätá vec človečenstva nás k tomu vyzýva, aby sme zásadu oslobodenia ľudu raz už vyslovili. V západných štátoch nie sú tieto vzťahy feudálne viac v obyčaji, ani sa oni s terajším duchom stolaťia nezrovnávajú. Podľa môjho náhľadu stojíme na hraničnej čiare dvoch vekov a síce jedného zapadajúceho, v ktorom sa práva len jednotlivým osobám a kastám dávali, druhého svitajúceho, v ktorom sa ony každému zaslúženému, v opravdivom zmysle vzatému človekovi povolia a nasúdia. Budme teda na tom, aby sme za tým neostali, čo už inde svitá a čo je požadovaním nášho stolaťia. V tomto ohľade, myslím, že sa právo zákonodarstva rozšíri a že ho najzaslúžilejší a najspôsobnejší bez záujmov kastičných povedú. Nech sa len najprv zruší právo starotčizne, teda moc majetku sa do iných rúk dostane, a s majetkom sú obyčajne spojené aj práva politické.

Keď sa ľud odkúpi, vtedy, ako máme nádeju, aj synom úbohého ľudu tohoto a takzvaným honoratiorom krajšie časy svitnú, ktorí posiaľ v zákonoch žiadne určité miesto, v živote žiadneho uznania nemajú. Vytvorení do terajších čias z každého úradu verejného, dostali síce už možnosť zastávania úradov, ale možnosť veľmi nepraktickú; mohli oni, ako len chceli, byť spôsobilí a nadaní, už od rodu boli z politických záležitostí vytvorení a tak sa k ničomu dostať nemohli. Že toto vytvorenie pokrokom našej vlasti náramne škodilo, každý nahliadne a uzná, komu je z dejepisu známe, že u druhých európskych národov tí najväčší mužovia ľudu tohoto synovia boli, ktorých svet obdivoval a posiaľ ich v živej pamäťi a zácti drží.

Keď by sa ale toto vykúpenie ľudu skutočne do života uviedlo, tak myslím, že by aj druhé, s urbárom spojené vzťahy prestali, a druhé sa namiesto nich v spoločenskom živote ujali. K týmto prináleží súdobnosť zemského pána a takrečená panská stolica, k týmto povolenie nových práv ľudu. To by sa jedno druhému priečilo, keby raz vykúpení poddaní mali pod sudcovstvom zemského pána ostať. Pravda, kým tento vzťah urbársky trvá, dotiaľ je chudobný poddaný veľmi závislý od svojho pána, ale s odstránením urbárskych vzťahov by sa to celkom premenilo a z poddaných zemských pánov by sa stali poddaní krajinskí a tak by aj sudcovstvo samej krajine náležalo. Zlý je to vzťah, keď len jeden človek spravodlivosť prisluguje, lebo tuná osobné záujmy sa pri jej prisluhovaní vmiešajú a nedôvera, rozdráždenie medzi zemským pánom a poddaným ľahšie povstane, k tomu aj samo prisluhovanie spravodlivosti svoju vážnosť a vieru stratí. A keď vec dobre povážime, prisluhovanie spravodlivosti vlastne len krajine náleží. Priečilo by sa to jedno druhému, keby tento vzťah ostať mal tak, ako je to v zákone, urbárske odkúpenie dovoľujúcom. Takéto priečnosti sa, pravda, u nás i v druhých zákonoch nachádzajú, ako napr. v tom zákone, podľa ktorého si každý nezeman môže nadobudnúť nepohnutné statky zemianske, a predsa starootčizen ostala; alebo v tom, podľa ktorého nezeman sa môže na každý úrad obecný vyvoliť, ale sám voliť nemôže. Medzitým kto by z nás nemal tú nádej a nebol toho presvedčenia, že sa tieto priečnosti na terajšom sneme vyrovnajú? Čo sa rozšírenia práv odkúpeného ľudu týka, tu, myslím, že by sa tiež tej zásady de nobis nobiscum len blahodarné následky pre celú krajinu ukázali.

Ešte by mi ostávalo o spôsobe odkúpenia prehovoriť, ktorého trinástoraký spôsob by mohol predniesť; medzitým len dvojaký by obzvlášť radil: alebo aby sa na spôsob banky, alebo každoročne pár umŕtvujúcimi zlatými vykupovali poddaní, kým by všetko nesplatili, rozumie sa, že len čistý osoh, a nie brutto by sa na stranu zemských pánov mal zarátať, ako to zasl. vysl. Peštianskej stolice veľmi znamenite podotkol.